

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет

На правах рукопису

ДЖЕДЖУЛА В'ЯЧЕСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 658.26

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Науковий консультант
Войнаренко Михайло Петрович
доктор економічних наук, професор

Хмельницький – 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	18
1.1. Організаційно-економічні передумови розвитку енергозбереження в Україні.....	18
1.2. Сутність організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств.....	37
1.3. Методологічні основи економіко-енергетичного обстеження підприємства.....	52
Висновок до розділу 1	76
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ..	79
2.1. Енергозбереження в системі управління розвитком промислових підприємств.....	79
2.2. Методичні основи оцінки ефективності інвестицій у енергозберігаючі заходи промислових підприємств.....	91
2.3. Особливості інвестування заходів енергозбереження промислових підприємств	112
Висновок до розділу 2	132
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	135
3.1. Сучасний стан та проблеми вітчизняного ринку енергоресурсів.....	135
3.2. Оцінювання ефективності енергоспоживання промислових підприємств.....	156
3.3. Моделювання інтелектуальної підтримки прийняття рішень з пошуку оптимальних шляхів управління потенціалом енергозбереження промислових підприємств	176
3.4. Оцінювання інвестиційної привабливості енергозберігаючих	

заходів промислових підприємств	197
Висновок до розділу 3	228
РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	231
4.1. Диверсифікація та оптимізація джерел енергопостачання промислових підприємств.....	231
4.2. Напрямки реалізації концепції оптимального використання вторинних енергетичних ресурсів промислових підприємств.....	254
4.3. Фінансові витрати промислових підприємств на термомодернізацію будівель та споруд.....	270
Висновок до розділу 4	291
РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	293
5.1. Оцінка економічного ефекту від реалізації концепції оптимального використання потенціалу енергозбереження промислового підприємства.....	293
5.2. Особливості формування мотивації працівників промислових підприємств до енергозбереження.....	314
5.3. Удосконалення та оцінка ефективності функціонування організаційно-економічного механізму енергозбереження промислового підприємства.....	330
Висновок до розділу 5	350
ВИСНОВКИ	353
ДОДАТКИ	359
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	385

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

- ARR – коефіцієнт ефективності інвестицій
- DPP – дисконтований термін окупності інвестицій
- IRR – внутрішня норма прибутку
- MIRR – модифікована внутрішня норма прибутку
- NPV – чистий приведений дохід
- NTV – чиста термінальна вартість
- PI – індекс рентабельності інвестицій
- PP – термін окупності інвестицій
- PR_j – повний економічний результат проекту
- EA – енергетичний аудит
- EEO – економіко-енергетичне обстеження
- ЕСКО – енергосервісна компанія
- ВТПЕ – відносний теоретичний потенціал енергозбереження
- ЛЗ – лінгвістична змінна
- м. в. ст. – метрів водного стовпа
- ОЕМ – організаційно-економічний механізм
- ПЕР – паливно-енергетичні ресурси
- РП– реінвестований прибуток
- ТП – тепловий пункт
- у. п. – умовне паливо

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективний розвиток держави неможливий без збалансованого і ощадливого споживання енергетичних ресурсів. Це обумовлено вичерпанням невідновлювальних природних ресурсів, ризиками транспортування, відсутністю реальних альтернатив їх заміни. Скорочення природних запасів нафти і газу, постійне зростання їх у ціні призводить до порушення надійності функціонування промисловості, транспорту та інших галузей світового господарства. Одночасно поглиблюється проблема погіршення екологічної ситуації, що пов'язано зі збільшенням вмісту парникових газів.

Зважаючи на сучасні загрози в енергетичній сфері, основними напрямками реформування промисловості України мають стати системні структурні зрушення одночасно у всіх сферах енергетичної політики: енергозбереження, диверсифікація та оптимізація енергопостачання, збільшення в енергетичному балансі частки альтернативних джерел енергії. Висока енергомісткість валового внутрішнього продукту України, що майже у три рази перевищує середній рівень енергоємності країн світу, є наслідком суттєвого відставання галузей економіки від світових стандартів енергоспоживання. При цьому Україна має один із найбільших у світі потенціал енергозбереження.

Фундаментальні основи теорії і практики управління енергозбереженням на промислових підприємствах викладені у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених: О. М. Алімова, О. І. Амоші, А. М. Асаула, Є. М. Ахромкіна, Г. Я. Вагіна, Б. П. Варнавського, М. П. Войнаренка, Е. Вудруф, В. М. Гейця, Ю. В. Дзядикевича, А. А. Долінського, І. Б. Запухляк, Д. В. Зеркалова, О. Є. Кузьміна, М. П. Ковалко, В. В. Микитенко, С. А. Михайлова, В. М. Нижника, А. В. Парховника, М. О. Пашкевича, Н. Ю. Подольчака, К. Рідле, В. В. Стадник, О. М. Суходолі, В. Тернер, Р. Тоуд, Д. К. Турченко, С. В. Філіппової,

В. М. Фокіна, Р. Хошайд, А. К. Шидловського, І. К. Чукаєвої та інших. Разом з тим, на сьогодні відсутній організаційно-економічний механізм управління енергозбереженням, який би відповідав вимогам і викликам сьогодення.

Теоретичні засади питань розробки організаційно-економічного механізму управління економічними процесами досліджені у роботах: Ю. Вовка, Л. Є. Довгань, Д. А. Новикова, О. О. Орлова, Г. Г. Савіної, Т. В. Сердюк, С. О. Тульчинської, О. І. Фурсова, Н. А. Хрущ, Л. О. Чорної, О. Г. Шевлюги, І. Яремко та інших. Доцільним є перенесення методології побудови та функціонування організаційно-економічного механізму управління енергозбереженням. Разом з тим, будь-який механізм повинен бути порівнюваним та підлягати оцінюванню з метою визначення ефективного його функціонування. Саме тому, досить важливими є й питання оцінки ефективності функціонування певного механізму. Кожен механізм включає в себе не лише кількісні показники, проте й якісні, тобто такі, які не піддаються кількісному вимірюванню. У зв'язку із цим при оцінюванні ефективності функціонування організаційно-економічного механізму управління енергозбереженням досить важливим є використання апарату нечіткої логіки. Питання використання нечіткої логіки у розв'язанні задач економіки підприємства розглянуті у роботах Л. Заде, А. В. Матвійчука, Т. Б. Надтоки, А. О. Недосекина, Дж. Перл, С. Д. Постіла, О. П. Ротштейна, Т. Л. Сааті, С. Д. Штовби та інших.

Незважаючи на значну кількість ґрунтовних досліджень залишаються актуальними питання формування, впровадження, реалізації, аналізу наслідків енергозберігаючої політики на промислових підприємствах. Світовою наукою сформовано значну кількість рішень, спрямованих на підвищення енергоефективності та забезпечення енергозбереження промислових підприємств. У сучасних умовах в Україні виникають проблеми, пов'язані насамперед із фінансуванням енергозберігаючих заходів, вибором оптимальних напрямів вкладення коштів в інвестиційні проекти

енергозбереження, недостатньою кількістю фахівців із означених проблем, відсутністю інформаційних систем підтримки рішень та недосконалістю існуючих організаційно-економічних механізмів енергозбереження на промислових підприємствах. Науково-теоретична та практична значимість окреслених проблем зумовили вибір теми, її актуальність, визначили мету, завдання, зміст та структуру дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами

Дисертаційна робота виконана у руслі концепції науково-технічного, інноваційного розвитку економіки України, державних і регіональних програм і напрямків досліджень. Проведене дослідження тісно пов'язане з науково-дослідними роботами Хмельницького національного університету МОН України, що проводилися за участю автора у 2011–2014 рр. за такими держбюджетними та госпдоговірними темами: «Розробка організаційно-економічного механізму підвищення енергоефективності промислових підприємств» (ДР № 0113U001764), в межах якої автором розглянуто основні концептуальні положення формування організаційно-економічного механізму енергозбереження машинобудівних підприємств; «Методологія формування мережевих структур та моделі їх корпоративного управління» (ДР № 0113U002061), внесок автора полягає в дослідженні питань моделювання процесу прийняття рішень з підвищення енергоефективності промислових підприємств, виявленні особливостей інвестування заходів енергозбереження промислових підприємств та систематизації підходів із формування мотивації працівників машинобудівних підприємств до енергозбереження; «Інформаційно-облікові технології управління енергопостачальними компаніями» (ДР № 0114U002638), в межах якої автором досліджено питання розробки методологічного інструментарію економіко-енергетичного обстеження підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення і наукове обґрунтування теоретико-методологічних, науково-методичних і

прикладних засад формування, функціонування та оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити теоретико-методологічні, практичні та організаційні засади енергозбереження промислових підприємств;
- здійснити гносеологічний аналіз поняття «потенціал енергозбереження»;
- удосконалити методичні підходи до вибору пріоритетної сукупності факторів впливу на процес оцінювання ефективності інвестицій у проекти енергозбереження;
- розвинути теоретико-методологічні засади проведення енергетичного аудиту на промислових підприємствах;
- розробити методологічні положення проведення економіко-енергетичного обстеження промислових підприємств;
- сформуванати авторську методологію оцінювання ефективності енергоспоживання промислових підприємств;
- уточнити понятійно-термінологічний апарат енергозбереження;
- визначити оптимальні напрямки управління потенціалом енергозбереження промислових підприємств за допомогою математичної моделі інтелектуальної підтримки прийняття рішень;
- удосконалити теоретико-методологічні основи диверсифікації та оптимізації джерел енергопостачання промислових підприємств;
- розвинути концепцію оптимального використання вторинних енергетичних ресурсів промислових підприємств;
- сформуванати методичний підхід до вибору ефективних напрямків енергомодернізації будівель і споруд;
- надати подальшого розвитку системі практичних рекомендацій щодо

формування мотивації до енергозбереження працівників промислових підприємств;

- розробити організаційно-економічний механізм енергозбереження промислових підприємств;

- розвинути науково-методологічний апарат формування комплексної системи оцінки ефективності функціонування організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств.

Об’єктом дослідження є процес формування та оцінювання ефективності функціонування організаційно-економічного механізму управління енергозбереженням на промислових підприємствах.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, науково-методичних і прикладних засад формування, функціонування та оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою наукового дослідження є загальнонаукові принципи, діалектичний метод наукового пізнання, фундаментальні положення сучасної економічної теорії, сучасні концепції управління енергозбереженням, закономірності суспільного розвитку, законодавчі та нормативні документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Для вирішення поставлених задач були використані абстрактно-логічний аналіз – для дослідження сутності понять і визначень теорії енергозбереження на промислових підприємствах; порівняльний аналіз – для дослідження організаційно-економічних передумов енергозбереження промислових підприємств; класифікаційно-аналітичний – для дослідження факторів впливу на процес прийняття рішень з ефективності інвестиційної діяльності енергозбереження у промисловості; системно-структурний аналіз – для формування показника інвестиційної привабливості заходів енергозбереження; економіко-математичне моделювання – при побудові математичних моделей вибору ефективних напрямків енергомодернізації

будівель і споруд, для прийняття рішень із пошуку оптимальних методів забезпечення механізму енергозбереження промислових підприємств, при диверсифікації та оптимізації джерел енергопостачання промислових підприємств, для удосконалення концепції оптимального використання вторинних енергетичних ресурсів промислових підприємств; методи евристичного прогнозування: експертні опитування для формування баз знань запропонованих математичних моделей на базі теорії нечіткої логіки та лінгвістичної змінної; парні порівняння – при побудові функцій належності; логічні узагальнення – для формулювання висновків дослідження.

Інформаційною базою дослідження є інформаційні джерела, які характеризують енергозберігаючу та енергоефективну діяльність промислових підприємств, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Енергетична стратегія України до 2030 року, інформація Державного комітету статистики України, наукові праці автора та вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі енергозбереження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні важливої науково-прикладної проблеми – розроблення і наукове обґрунтування теоретико-методологічних, науково-методичних і прикладних засад формування, функціонування та оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств. До найбільш вагомих результатів, що становлять наукову новизну, належать такі:

вперше:

– розроблено організаційно-економічний механізм енергозбереження промислових підприємств, що ґрунтується на проведенні економіко-енергетичного обстеження, за результатами якого здійснюється двохетапне моделювання інвестиційної привабливості енергозберігаючих заходів з метою визначення пріоритетної до впровадження їх сукупності (с. 330-333);

– сформовано методологічні положення економіко-енергетичного

обстеження промислових підприємств. Особливістю даного обстеження є комплексне поєднання енергетичного аудиту і фінансового аналізу підприємств – в частині оцінювання фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності, розрахунку повного економічного результату інвестиційного проекту енергозбереження та впровадження двоступеневої математичної моделі визначення ефективності інвестування у енергозбереження (с. 71-76);

– розроблено математичну модель інтелектуальної підтримки прийняття рішень із пошуку оптимальних напрямків управління потенціалом енергозбереження промислових підприємств на базі теорій динамічного моделювання і нечіткої логіки (с. 219-224);

удосконалено:

– понятійно-термінологічний апарат управління енергозбереженням: уточнено терміни «енергозбереження», «потенціал енергозбереження», «організаційно-економічний механізм енергозбереження», введено поняття «інвестиційної привабливості енергозберігаючих заходів», рівень якої суттєво впливає на процес інвестування в енергозбереження та запропоновано її визначати як сукупність економічних, технічних, експлуатаційних показників проекту, що забезпечують можливість отримання максимального комплексного ефекту від впровадження проекту за мінімальних ризиків економічного, екологічного, технічного і організаційного характерів. Запропоновано її оцінку здійснювати за допомогою показника інвестиційної привабливості енергозберігаючого заходу, який включає в себе не лише сукупність економічних та експлуатаційних факторів, але й технічних і визначається за допомогою нечіткої моделі інтелектуальної підтримки рішень (с. 184-186);

– науково-методичні підходи до оцінювання ефективності енергоспоживання промислових підприємств, які на відміну від існуючих ґрунтуються на визначенні показника відносного потенціалу енергозбереження. Даний показник надає змогу оцінити частку теоретичного потенціалу енергозбереження в загальній структурі енергоспоживання. Значення

показника дають змогу об'єктивно оцінити рівень енергоефективності підприємства не враховуючи асортимент і кількість продукції, технологію виробництва (с. 171-174);

– науково-методичний підхід до вибору ефективних напрямків енергомодернізації будівель і споруд за економічним критерієм, який на відміну від існуючих, за використання розробленої математичної моделі, враховує сучасні вимоги щодо досягнення нормованого класу енергетичної ефективності будинку за умови мінімізації інвестицій (с. 270-275);

– науково-методологічний апарат формування комплексної системи оцінки ефективності функціонування організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств. Використання запропонованої математичної моделі на базі теорії нечіткої логіки, на відміну від існуючих підходів дозволяє враховувати сукупність не лише кількісних, але і якісних показників, що визначають ефективність організаційно-економічного механізму, та дозволяє комплексно оцінити основні наслідки його впровадження (с. 335-345).

дістало подальшого розвитку:

– теоретико-методологічні основи диверсифікації та оптимізації джерел енергопостачання промислових підприємств, які на відміну від існуючих, за комплексного використання традиційних і альтернативних джерел дозволяють враховувати економічні аспекти генерації і транспортування теплової енергії (с. 247-249);

– концепція оптимального використання вторинних енергетичних ресурсів промислових підприємств, яка передбачає використання моделі, що дозволяє розподілити вторинні енергетичні ресурси підприємства за критерієм оптимальної питомої витрати коштів. Врахування даного критерію дозволяє за мінімальних інвестицій знизити витрати промислових підприємств на первинні енергоносії (с. 254-262);

– науково-методичні підходи до вибору пріоритетної сукупності факторів

впливу на процес оцінювання ефективності інвестицій у проекти енергозбереження. Результатом цього, на відміну від існуючих підходів, стало уточнення та доповнення сформованих сукупностей якісними і кількісними економічними, технічними, експлуатаційними факторами впливу (с. 185-187);

– система практичних рекомендацій щодо формування мотивації працівників промислових підприємств до енергозбереження, яка відрізняється від існуючих введенням запропонованої автором п'ятикрокової структури мотивування та сукупністю стягнень, що здійснюється в межах організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств і направлена на стимулювання і підтримку поведінкової активності працівників у напрямку енергозбереження (с. 317-323).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні методичні, методологічні та теоретичні положення дисертації доведені до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, які реально можуть застосовуватися та сприяти розвитку енергозберігаючої політики на промислових підприємствах. Їх впровадження дозволить удосконалити систему енергозбереження промислових підприємств.

Пропозиції щодо вдосконалення енергозберігаючої політики підприємства були впровадженні: у роботі Департаменту економічного розвитку і торгівлі Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка від 19.09.2014 р.), КП «Вінницьке трамвайно-тролейбусне управління» (довідка від 18. 11. 2013 р.), заводі з виробництва металевої тари ТОВ «Вінтар» м. Вінниця (довідка від 20. 12. 2013 р.), машинобудівному підприємстві ПАТ «Маяк» м. Вінниця (довідка від 15. 09. 2013 р.), ТОВ «Грань» м. Коростень (довідка від 12. 03. 2014 р.), ТОВ «Ватіс» м. Вінниця (довідка № 15-8/04 від 15. 04. 2014 р.), ТОВ «Пухівський вентиляційний завод» Київська область (довідка від 20. 04. 2014 р.).
Матеріали наукового дослідження (теоретичні, методичні та практичні

авторські розробки) впроваджені в навчальний процес Вінницького національного технічного університету (довідка від «15» травня 2014 р.) як основи розділів навчальних курсів: «Економічне обґрунтування інноваційних рішень», «Енергозбереження у будівництві».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібною науковою працею, у якій викладено авторській підхід до вирішення наукового завдання – формування організаційно-економічного механізму енергозбереження промислових підприємств. Всі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором самостійно. Всі праці опубліковані автором у рамках дисертаційного дослідження є одноосібними. В даній роботі матеріали і висновки кандидатської дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні і практичні положення дисертаційної роботи доповідалися автором і одержали схвалення на 32 міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародна науково-технічна конференція «Енергозбереження в галузях національного господарства» (10-12 листопада 2009 р., ВНТУ, м. Вінниця); Міжнародна науково-технічна конференція «Земля України – потенціал енергетичної та екологічної безпеки держави» (25-26 березня 2010 р., ВНАУ, м. Вінниця); Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія» (19-21 травня 2010 р., ВНТУ, м. Вінниця); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в будівництві» (10-12 листопада 2010 р., ВНТУ, Вінниця); II Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу» (3 листопада 2011р., КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, м. Київ); Міжнародна науково-практична конференція «Економічний розвиток агропромислового виробництва та природоохоронної сфери в умовах глобалізації і регіональних викликів» (24-25 жовтня 2011 р., Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ); Міжнародна науково-практична інтернет-

конференція «Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки» (15-16 листопада 2011 р., Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський); III Всеукраїнська заочна наукова конференція «Актуальні питання сучасної економіки» (23 грудня 2011р., Уманський університет садівництва, м. Умань); Всеукраїнська науково-технічна конференція «Енергоефективність в галузях економіки України» (23-25 листопада 2011 р., ВНТУ, м. Вінниця); Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих учених «Актуальні проблеми використання економічного потенціалу: держава, регіон, підприємство» (1-2 березня 2012 р., Бердянський університет менеджменту і бізнесу, м. Бердянськ); Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрями інноваційного розвитку виробництва та переробки продукції АПК» (22-23 березня 2012 р., Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького, м. Львів); Міжнародна науково-практична конференція «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (26-28 квітня 2012 р., Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів); Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції управління фінансовими та інноваційними процесами в умовах ринкових перетворень» (1-2 березня 2012 р., ВНТУ, м. Вінниця); Міжнародна науково-практична конференція «Управління економічними системами: концепції, стратегії та інновації розвитку» (26-28 квітня 2012 р., Хмельницький національний університет, м. Хмельницький); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан і тенденція розвитку економіки України» (11-12 травня 2012 р., Центр економічних досліджень та розвитку, м. Одеса); IX Міжнародна науково-практична конференція «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (18-19 квітня 2012 р., Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси); VI Міжнародна науково-практична

конференція «Розвиток економіки України на інноваційній основі» (12-15 червня 2012 р., Таврійський державний агротехнологічний університет, м. Мелітополь); Міжнародна науково-практична конференція «Формування конкурентоспроможної економіки України: сучасні проблеми і перспективи» (22-23 листопада 2012 р., Херсонський державний університет, м. Херсон); IX Міжнародна науково-практична конференція «Складові елементи підвищення економічного потенціалу України за умов глобалізації» (5-7 жовтня 2012 р., Хмельницький національний університет, м. Хмельницький – м. Яремче); Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток підприємництва в умовах глобалізації: проблеми та перспективи» (11-12 жовтня 2012 р., Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, м. Луганськ); I Міжнародна науково-практична конференція «Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн» (5 листопада 2012 р., Університет економіки і підприємництва, м. Хмельницький – м. Дніпропетровськ); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології у будівництві» (13-15 листопада 2012 р., ВНТУ, м. Вінниця). II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні» (1 березня 2013 р., ВНТУ, м. Вінниця); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Перспективи розвитку економіки в ринкових умовах» (15 – 16 березня 2013 р., Мукачівський державний університет, м. Мукачево); II Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (16-18 травня 2013 р., Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів); IV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні економічні системи: стан та перспективи» (22-23 травня 2013 р., Хмельницький національний університет, м. Хмельницький); V Міжнародна науково-практична конференція: «Стратегії інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта» (SIDEC 2013) (26-30 травня 2013 р., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,

м. Алушта); II Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток підприємства в умовах глобалізації: проблеми та перспективи» (10-11 жовтня 2013 р., Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, м. Луганськ); Міжнародна науково-технічна конференція «Енергоефективність в галузях економіки» (19-21 листопада 2013 р., ВНТУ, м. Вінниця); Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційне забезпечення сталого розвитку України в контексті інтеграції до європейського співтовариства» (21 лютого 2014 р., ВНТУ, м. Вінниця); IX Міжнародна науково-практична конференція «Управління економічними системами: концепції, стратегії та інновації розвитку» (22-24 травня 2014 р., Хмельницький національний університет, м. Хмельницький); Міжнародна науково-практична конференція «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (2-4 жовтня 2014 р., Хмельницький національний університет, м. Хмельницький – м. Яремче).

Публікації. Основні результати наукового дослідження опубліковані у 48 наукових працях (всі одноосібні), у тому числі 1 – в одноосібній монографії (19,9 друк. арк.), 2 – в колективних монографіях, 30 – в статтях у наукових фахових виданнях України (з них 5 – у журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття – у закордонному виданні, 15 – у збірниках матеріалів конференції, 1 стаття у інших наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 34,33 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновку, списку використаних джерел із 316 найменувань, 8 додатків. Загальний обсяг дисертації викладено на 419 сторінках, в тому числі основного тексту – 358 сторінок, і включає 49 таблиць, (з них 13 займають повні сторінки), 72 рисунки (з них 10 займають повні сторінки), список використаних джерел нараховує 316 джерел на 35 сторінках, 8 додатків – на 26 сторінках.